

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آثار فردی صله رحم از دیدگاه آیات و روایات

عالیه میرجلیلی^۱

چکیده

اصول و آموزه‌های دین اسلام باعث پیشرفت ارتباطات جوامع بشری است. دین اسلام با تأکید بر آموزه‌های اخلاقی، پیوندهای میان انسان‌ها را بهبود می‌بخشد. یکی از مهم‌ترین آموزه‌های اخلاقی دین اسلام، صله رحم است و در مورد ویژگی‌های آن و آثار مطلوب آن تحقیقات بسیاری صورت گرفته است. یکی از آثار مطلوب و قابل توجه صله رحم، توجه به بُعد فردی آن است. صله رحم تأثیر بسزایی در آرامش افراد دارد و طبق روایات سبب افزایش روزی، طول عمر، تأمین سلامتی، حسابرسی آسان، محبوب شدن نزد خانواده و وصل شدن به خداوند باری تعالی، شادمانی عرش الهی، رهایی از سكرات موت، اجابت دعا و ... می‌شود. همچنین صله رحم تنها دید و بازدید نیست بلکه صله رحم می‌تواند ترک آزار، کمک‌های مالی به خویشاوندان، مشاوره دادن و مشورت دادن به افراد باشد. روش تحقیق مقاله، توصیفی-تحلیلی است و جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های آن به روش کتابخانه‌ای می‌باشد. هدف مقاله، شناخت آثار فردی صله رحم است و این آثار شامل آثار روحی و جسمی و معنوی و اخروی فرد می‌شود.

کلیدواژه: صله، رحم، صله رحم، آثار فردی.

۱. طلبه سطح دو، حوزه علمیه معصومه (سلام‌الله‌علیها)، یزد

مقدمه

رعایت اصول و آموزه‌های دین اسلام باعث پیشرفت فردی و اجتماعی جوامع می‌شود. دین اسلام از منظرهای مختلف مورد توجه جوامع غربی نیز قرار گرفته است و با گسترش اسلام، افراد بیشتری با آموزه‌های آن خو می‌گیرند و از آموزه‌های آن استفاده می‌کنند؛ زیرا فهمیده‌اند که این آموزه‌ها همان اصول مبنایی زندگی درست است و با فطرت انسان‌ها مطابقت حداکثری را نسبت به ادیان دیگر دارند. یکی از حوزه‌هایی که دین اسلام در مسائل آن ورود می‌کند و روش‌هایی را برای بهتر زیستن ارائه می‌دهد مبحث روابط انسان با خویشاوندان و خانواده و دوستانش می‌باشد آموزه‌های اسلام، صله رحم را یکی از زیر شاخه‌های ارتباطات انسانی می‌داند و اهمیت زیادی برای آن قائل می‌باشد و آثار، برکات و مراتبی نیز برای صله رحم بیان می‌نماید. از جمله آثار و برکات صله رحم می‌توان به آثار اجتماعی، خانوادگی، فردی و معنوی اشاره کنیم.

در زمان قبل از اسلام چیزی به عنوان صله رحم وجود نداشت، دید و بازدیدهایی صورت می‌گرفت اما مفهوم صله رحم به این شکل برای زمان ظهور اسلام است. یکی از منابع بسیار کامل که در این مورد سخن گفته: کتاب «صله رحم» تألیف آقای محمدرضا اکبری است که در سال ۱۳۹۸ ش به چاپ رسید.

ساختار مقاله حاضر بدین گونه است که، آثار فردی صله رحم را مورد بررسی قرار می‌دهد و در قدم اول آثار فردی را به دو دسته آثار فردی دنیوی و آثار فردی اخروی تقسیم می‌کند و به ترتیب در مورد این دو شاخه از شاخصه‌ی آثار فردی صله رحم می‌پردازد. همچنین پیامدهای منفی ترک و قطع صله رحم را نیز به صورت مختصر بیان می‌کنیم.

هدف مقاله حاضر، بیان آثار و برکات فردی صله رحم به صورت جزئی است و درصدد آن است که شخص خواننده مقاله با توجه به آثار و برکات زیادی که دارد به صله ارحام خویش

بپردازد و دیگران را تشویق به آن بکند، و به افرادی که قطع صله رحم کرده‌اند مشورت بدهد و آنها را به این امر خیر هدایت کند و اصول اخلاق اسلامی را حتی المقدور گسترش دهد.

صله رحم

صله رحم از دو واژه‌ی «صله» و «رحم» تشکیل شده است.

صله از ماده «وصل» به معنای پیوستن بوده و پیوند کردن دو چیز را می‌گویند.^۱

صله رحم یعنی اتحاد خویشاوندان و اقوام و دیدار خویشاوندان.^۲

مرحوم طباطبایی می‌فرماید: «رحم عبارت از آن جهت وحدتی است که به خاطر تولد از یک پدر و مادر و یا یکی از آن دو در بین اشخاص برقرار می‌شود و در حقیقت باعث اتصال و وحدتی است که در ماده و وجودشان نهفته است.»^۳

راغب اصفهانی درباره صله رحم چنین می‌گوید: رحم در اصل همان رحم زن است و استعاره برای نزدیکان و خویشاوندان به کار می‌رود به این جهت که آنها از یک رحم شکل گرفته‌اند.^۴

حدیثی از امام صادق علیه‌السلام در این باره وجود دارد که می‌گوید: «وقتی درباره تفسیر آیه شریفه (الَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ) سؤال شد، فرمودند: «قَرَابَتک» یعنی منظور خویشان توست.»^۵

شهید ثانی نیز می‌گوید:

۱. دهخدا، لغت نامه، ج ۷، ۱۰۵۱۸.

۲. همان، ص ۱۰۵۱۹.

۳. طباطبایی، تفسیر المیزان، ص ۱۰۷.

۴. راغب اصفهانی، مفردات راغب، ص ۹۱.

۵. کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۵۵.

«مراد از رحم، نزدیکی هستند که از طریق نسب به فرد پیوند دارند.»^۱

اما درباره‌ی صله رحم ابن اثیر نوشته است: مراد از صله رحم احسان نمودن به نزدیکان از

خویشاوندان و مهربانی و عطوفت نشان دادن به آنها و رعایت کردن احوال آنهاست.^۲

در نتیجه روشن می‌شود که صله رحم یعنی ارتباط و پیوند با اقوام و خویشان در قالب‌های

گوناگون مثل محبت کردن، احوال پرسى کردن، کمک مالی به ارحام و غیره و حتی می‌تواند به

صورت حضوری و یا غیرحضوری و از طریق تلفن و یا در حد پیامک صورت بگیرد و تماس‌ها به

گونه‌ای باشد که احساس پیوند خویشاوندی به طرف مقابل و به خویشان بدهد.

اهمیت صله رحم از منظر قرآن

از آنجایی که در قرآن کریم در مورد صله رحم آیات زیادی داریم می‌توان فهمید که صله

رحم در اسلام اهمیت زیادی دارد و انسان‌هایی که صله رحم انجام می‌دهند را ستایش می‌کند:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا»^۳ و کسانی که به این وظیفه عمل

نمی‌کنند مورد نکوهش **قرار داده است**. «وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ

سُوءَ الْحِسَابِ»^۴ و همچنین در آیه ۲۷ سوره بقره این چنین آمده است: «الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ

بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ» مضمون آیه

بیان می‌کند کسانی که قطع کننده پیوندی هستند امر می‌شوند به پیوند و آنان اگر این کار انجام

۱. فیض کاشانی، محجه البیضاء، ج ۳، ص ۳۴۳.

۲. مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۱۰۹.

۳. سوره نساء، آیه ۱.

۴. سوره رعد، آیه ۲۱.

احساس تنهایی را در پیرمردان و پیرزنان بیشتر به وجود می‌آورد. از این روی، داشتن ارتباط با آنها و تعظیم و تکریم آنان در کاهش احساس نایمنی بسیار مؤثر است.

امام صادق علیه‌السلام فرموده‌اند: «عَظِّمُوا كِبَارَكُمْ وَ صَلُّوا أَرْحَامَكُمْ؛ سالمندان را گرمی بدارید و با اقوام و خویشان پیوند پقرار کنید.» این تعظیم و تکریم آن قدر اهمیت دارد که پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نیز فرمودند: «مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ: إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ»^۱

صله رحم آثار و برکات روحی، معنوی و جسمی متعددی دارد که بر بسیاری از این آثار که متوجه فرد انسان پرداخته شد، امیدوارم این مقاله مفید و آموزنده باشد و بتوانیم به صله رحم به نحو نیکو بپردازیم.

۱. کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۳۲؛ بیت عبید، کریمی نیا، انصاری مقدم، «نقش صله رحم در سلامت جسمی و روحی خانواده با تمرکز بر گزاره‌های اسلامی»، ص ۲۹.

نتیجه‌گیری

صله رحم یکی از آموزه‌های مورد توجه دین اسلام است که بسیار روی آن تأکید شده و آثار فردی و اجتماعی، دنیوی و اخروی زیادی برای آن ذکر شده است. آثار مطلوب صله رحم در بُعد فردی بسیار زیاد و گسترده است ولی برای مثال و نمونه به چندی از این آثار در مقاله پرداخته شد. از جمله:

(۱) ایجاد آرامش روانی: هنگامی که انسان صله رحم انجام می‌دهد به طبع، خویشاوندان نیز او را فراموش نخواهند کرد و همین که خویشاوندان به یاد انسان باشند آن فرد هرگز احساس تنهایی و ناامیدی نخواهد کرد و امیدوار است به اینکه اگر یک روز شکست خورد، خویشانی را دارد که به یاد او باشند.

(۲) افزایش روزی و طول عمر؛ (۳) تأمین سلامتی؛ (۴) حسابرسی آسان؛ (۵) محبوب شدن در نزد خانواده؛ (۶) رهایی از سكرات موت؛ (۷) اجابت دعا و غیره.

بعد از شناخت آثار مثبت صله رحم متوجه می‌شویم که صله رحم، آثار فردی بسیار مفیدی دارد به همین دلیل نباید از آن غافل شد و سعی انسان باید بر آن باشد که صله رحم را به نحو نیکو انجام دهد و دیگران را نیز به این امر اخلاقی دعوت کند.

منابع و ماخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

منابع فارسی

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۴ ش.
۲. زمخشری، محمود بن عمر، تفسیر کشاف، ترجمه: مسعود انصاری، تهران، ققنوس، ۱۳۹۱ ش.
۳. شاملو، سعید، بهداشت روانی، تهران، نشر رشد، ۱۳۹۸ ش.
۴. طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه: محمدباقر موسوی، ج ۱۱، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۷۸ ش.
۵. محمد عویضه، شیخ کامل محمد، فقه جامع بانوان، ترجمه: عبدالله عبداللہی، تهران، نشر احسان، ۱۴۰۰ ش.
۶. مزلو، آبراهام، روان شناسی شخصیت سالم، مترجم: شیوا رویگریان، تهران، نشر هدف، ۱۳۷۶ ش.

منابع عربی

۷. ابن ابی الحاتم، عبدالرحمن بن محمد، تفسیر القرآن العظیم، محقق: اسعد محمد طیب، ریاض، مکتبه نزار مصطفی البار، ۱۴۱۹ ق.
۸. ابن حجر عسقلانی، فتح الباری، شرح صحیح بخاری، بیروت، دارالکتب العلمیه، بی تا.

۹. ابن حنبل، احمد بن محمد، مسند الإمام احمد بن حنبل، بيروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۱۶ق.

۱۰. بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، مترجم: انواری، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا.

۱۱. ترمذی، محمد بن عیسی، سنن الترمذی، قاهره، دارالحديث، ۱۴۱۹ق.

۱۲. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسس آل البيت (ع)، ۱۴۰۹ق.

۱۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، بيروت، دارالقلم، ۱۴۱۲ق.

۱۴. زحیلی، وهبه، الفقه الحنفی، دمشق، دارالفکر، بی‌تا.

۱۵. طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، گردآورنده: احمد حبیب عاملی، بيروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۹ق.

۱۶. طهماز، عبدالحمید محمود، الفقه الحنفی فی ثوبه الجدید، تربت جام، شیخ الاسلام احمد جام، ۱۳۹۳ق.

۱۷. فیض کاشانی، محسن، محجه البیضاء فی تهذیب الاحیاء، قم، جامعه مدرسين، ۱۳۸۲ش.

۱۸. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، الأصفی فی تفسیر القرآن، تحقیق: محمدرضا نعمتی، محمدحسین درایتی، قم، مرکز النشر لمکتب الإعلام الإسلامی، ۱۴۱۸ق.

۱۹. کفعمی، ابراهیم بن علی عاملی، المصباح، قم، دارالرضی، ۱۴۰۵ق.

۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مصحح: علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الإسلامی، ۱۴۰۷ق.

۲۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بيروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.

۲۲. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم، آل البيت (ع)، ۱۴۱۰ق.

۲۳. هندی، عطاءالدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۰ ق.

مقالات

۲۴. بیت عبید، وفا؛ کریمی نیا، محمدمهدی؛ انصاری مقدم، مجتبی، «نقش صله رحم در سلامت جسمی و روحی خانواده با تمرکز بر گزاره‌های اسلامی»، نشریه پژوهش و مطالعات اسلامی، شماره ۲۷، مهر ۱۴۰۰ ش.
۲۵. علیزاده، مهدی؛ روشنی، مسعود؛ روشنی، فاطمه، «آثار و برکات صله رحم از منظر مذاهب اسلامی»، نشریه پژوهش‌های مطالعات اسلامی معاصر، شماره ۸، بهمن ۱۴۰۲ ش.
۲۶. میرحسینی، سیداحمد، «صله ارحام و آثار با محوریت وحدت و الفت، سرمایه‌ای اجتماعی»، نشریه مدیریت سرمایه اجتماعی، سال نهم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۱ ش.
۲۷. سایت حوزه نت، «اهمیت صله رحم در قرآن و روایات»